

Artikel 8. Struktur og klasserumsledelse i udeskole

Niels Ejbye-Ernst, VIAUC & Peter Bentsen, Steno Diabetes Center (2015)

Udarbejdet i forbindelse med projekt Udvikling af udeskole

Udeskole kræver ofte et skærpet fokus på struktur og klasserumsledelse. Når man flytter sin undervisning ud i andre rammer, er det for mange børn en utraditionel måde at modtage undervisning på. Det kræver nogle fastlagte rammer og en tydelig dialog mellem voksne og børn.

Den gode undervisning

En positiv relation mellem lærer og elever og et godt klassemiljø er vigtige forudsætninger for god undervisning sammenholdt med didaktisk kompetence og kompetence i klasseledelse (fx Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning 2008, Laursen 2006).

I en forskningsoversigt om god undervisning på mellemtrinnet (EVA 2014) fremhæves fem elementer, som er væsentlige for god undervisning⁷:

- Et trygt og positivt læringsmiljø
- Variation og struktur i organiseringen af undervisningen
- Elevinddragelse
- Tydelige og tilpassede læringsmål
- Feedback.

Dette gælder for undervisning generelt, og dermed også når undervisningen foregår i naturen eller i byrummet. De særlige muligheder, der findes i at undervise gennem udeskole som fx at konkretisere elementer af undervisningen, at variere undervisningen, at bruge kroppen i undervisningen og læringen, at inddrage empiri fra omgivelserne eller at bruge genstande fra naturområder, fungerer bedst ved udeskole, hvis viden om grundlaget for god undervisning tænkes med.

Klasserumsledelse

Klasseledelse kan defineres som: ” (...) lærerens kompetence til at skabe en positiv og inkluderende klassekultur, motivere til deltagelse og til at skabe arbejdsro” (Jensen & Løw 2009, s. 9).

I rapporten ”Ro og klasseledelse i folkeskolen” (Undervisningsministeriet 2014, s. 25) defineres klasseledelse som:

”... en samlebetegnelse for de praksisser, lærere og pædagoger anvender til at skabe et værdigt og meningsfuldt rum for elevens læring og udvikling. Klasseledelse udgør således en kompleks og målrettet bestræbelse på at rammesætte, organisere, støtte, facilitere og differentiere lærings- og udviklingsprocesser for alle elever inden for trygge rammer. Der er tale om en praksis, hvor det didaktiske, faglige og sociale er viklet ind i hinanden. Didaktik står således ikke alene, idet måden

⁷ <http://www.eva.dk/projekter/2013/undervisning-pa-mellemtrinnet/download-rapporten/motiverende-undervisning.-taet-pa-god-undervisningspraksis-pa-mellemtrinnet/view>

hvorpå læreren relaterer til eleverne og leder eleverne til at relatere til hinanden, over indflydelse på, hvordan faglighed praktiseres og dermed på, hvorvidt didaktiseringen af undervisningen lykkes i forhold til intentionerne eller ej.”

I rapportens indkredsning af klasseledelse fremgår det, at didaktik, sociale relationer og faglig formidling er sammenhængende faktorer, der samlet beskriver god klasseledelse.

Det er ligeså aktuelt at udøve klasserumsledelse i udeskolen som i klasselokalet. I forbindelse med udeskole er der en række faktorer, der gør sig gældende, som lærere ikke normalt tænker over. Derfor er det vigtigt at oparbejde en fast struktur, nogle tydelige rammer og en klar forventningsafstemning i forhold til at lave god udeskole.

I nedenstående tekst gives der eksempler på, hvordan man kan arbejde med klasserumsledelse og struktur ud fra nogle fastlagte termer.

Rejse, samling, fordybelse og forhandling.

Begreber som rejse, samling, fordybelse og forhandling kan anskueliggøre en struktur i udeskolen. Hensigten med udeskole er bl.a. at understøtte læringsformer, der også inddrager kropslige, sansemæssige indtryk og læringssituationer, hvor elevers erfaringer i konkrete omgivelser kan udfordres gennem undersøgelse, eksperimenter og problemløsning med henblik på at øge elevernes læring, motivation og trivsel.

I udeskoleforløb indgår der ofte fem faser:

- Forberedelse til dagen
- Rejsen til et sted i grønne omgivelser, i byen eller i et kulturrum
- Samling, fordybelse, forhandling
- Rejsen hjem
- Efterbehandling og opsamling

Eleverne skal gennem læringsmålstyret undervisning støttes til at se sammenhænge i undervisningsforløbet, som kan styrke transfer mellem undervisningen i klassen og undervisningen på faciliteten i naturen, kirkegården eller museet. Arbejdet med mål i undervisningen er en del af forberedelse og efterbehandling af al undervisning. Den synlige læring medvirker til, at eleverne kan se formålet med undervisningen i uderummet.

Rejsen ud og hjem

Rejsen til et godt udeskolested vil være forskellig afhængig af beliggenhed og fx elevers alder. Mange skoler har mulighed for at gå eller cykle til faciliteter eller steder, der er velegnede til de fleste af skolens fag. Nogle institutioner har faste ture til læringsfaciliteter, fx et overdækket uderum, hvor børn, lærere og pædagoger ”rejser” til den samme facilitet en gang om ugen gennem en del af året, mens andre institutioner bruger forskellige steder afhængig af vejr, årstid og tema.

Figur 3. 50 børn på cykeltur med to lærere og to pædagoger. Børnene fra 1. klasse besøger her et lokalt savværk. Turen var tilrettelagt på småstier og småveje, og børnene havde alle cykler og cykelhelme.

Ved den kendte læringsfacilitet opstår der ofte traditioner, der strukturerer rejsen og dagen for eleverne. Når eleverne kommer til skoven, kan de bevæge sig mere frit. De kan løbe frem til aftalte steder, og de kan have forventninger til at se særlige punkter på vejen som *"de krogede træer"*, *"busstoppestedet"*, *"der hvor NN faldt i vandet"* osv. Når en gruppe vender tilbage til det samme sted, er det også muligt at følge årets gang gennem planter, dyreliv eller svampe. Rejsen kan inddrages bevidst i et læringsforløb eller være en transport, hvor eleverne kan hyggesnakke med hinanden eller med det pædagogiske personale.

Rejsen kan ligeledes bruges til fx læsning, matematik eller andre relevante fag, hvor forenklede Fælles Mål kan inddrages, hvis eleverne kører i tog eller bus som en del af transporten.

På den kendte facilitet ved eleverne, hvor de kan stille deres ting, og de kender steder, hvor de kan trække sig tilbage fra gruppen. Rejsen vil typisk få en anden karakter, når der er tale om faciliteter, som en gruppe ikke tidligere har besøgt. For eksempel kan selve det at orientere sig, læse kort og finde frem blive en del af læreprocessen.

Læringsaktiviteter på "rejsen" er afhængige af læringsmål, og af hvilket tema, turen er tilrettelagt efter. De vil ændre sig afhængigt af, om det er en klasse, der indsamler materiale undervejs til stedet for undervisningen, eller det er en klasse, der hurtigt skal frem for at starte på et undervisningsforløb. Turen til et kendt sted kan understøttes af simple faciliteter som træstammer i en kreds, hvor gruppen kort kan samtale, siddepladser under et stort træ eller en speciel udsigt, hvor det er muligt at være mange sammen.

Figur 4. Børn fra børnehaveklassen lægger sig i bladene under det store træ for at lytte og tænke. 50 børn kan godt være helt stille i et minut.

Samling, fordybelse og forhandling

Et læringsforløb kan iagttages gennem begreberne samling, fordybelse og forhandling. Mange udeskole forløb er oftest opbygget omkring grupper eller makkerpar, der samarbejder gennem store dele af dagen. Undervisningen er baseret på at indsamle, undersøge, reflektere, eksperimentere og konstruere. Det giver god mulighed for at udnytte omgivelserne direkte.

Intentionen med samlingen er et fælles fokus, en ”fællesgørelse” af et tema fx dyr, planter, målinger, sproghandlinger på dansk eller fremmedsprog eller værdibaserede diskussioner. Fordybelsen er en mulighed for, at børn alene eller i grupper kan bearbejde temaet ud fra deres egen viden, holdning og erfaringer. Forhandlingen mellem lærere/pædagoger og elever skaber mulighed for at forstyrre tidligere erfaringer med nye synsvinkler, der får betydning for den enkelte elev.

De tre begreber samling, fordybelse og forhandling vil i det følgende blive beskrevet og diskuteret hver for sig.

Figur 5 Arden naturpark. Her skal en skoleklasse samles for at høre om dagens program.

Samling

Langt de fleste situationer, hvor lærere eller pædagoger underviser, kræver en form for samling, hvis der skal være et sigte med aktiviteterne. I skolesammenhæng skal lærerne sikre, at eleverne arbejder i retning af de kompetencemål samt færdigheds- vidensmål, der er indeholdt i fagene. Læreren må sørge for, at eleverne faktisk arbejder med det faglige stof. Pædagoger indgår ofte i de yngste klasser og har her samme sigte som lærerne.

Samlingen af eleverne er noget centralt ved udeskole. Det er lettere at samle en gruppe elever på bænke omkring en bålplads end at samle dem på et overdrev, hvor der ikke er noget til symbolsk og funktionelt at understøtte samling, og hvor elever kan blive urolige eller trætte af at stå og lytte. Derfor er tydelig klasseledelse og synlig læring en nødvendighed i udeskole, da mange elever oplever det at blive undervist i en anden arena som forstyrrende.

Ved samlingen skal der optimalt være læ for vind og ly for eventuel regn. Samlingsstedet skal være et sted, der understøtter, at alle er rettet mod samme fænomen. Hvis det er kombineret med et bålsted, skal røgen kunne ledes effektivt væk for ikke at blive en barriere for koncentration. Samlingsstedet kan også være det sted, hvor eleverne er sikre på at finde lærere/pædagoger, eller hvor elever, der ikke er trygge ved situationen, kan finde samtalepartnere/ tryghed/ hjælp mv.

Fordybelse

Figur 6. Fordybelsessteder kan godt være ved en træstub, en træstamme eller organiseret ved nogle triller (træstubbe), hvor børnene kan sidde sammen.

Hvor samling retter sig mod hele gruppen, er fordybelse og rum til fordybelse afhængig af de omgivelser, undervisningen foregår i. Elever kan arbejde og undersøge naturen eller lokalområdet, hvis der er plads til at være sammen, og omgivelserne gør det muligt at forsvinde fra andre grupper eller gennem afstand at mindske støj eller forstyrrelser.

Rum for fordybelse behøver ikke den store iscenesættelse, men stubbe eller en stamme kan understøtte gode siddepladser. Hvis der er vegetation omkring i området, kan børnene let opsætte et simpelt ly, som de kan være i eller sidde under. Ofte er fordybelsesaktiviteter forbundet med kropslig aktivitet som på billedet ovenfor, hvor børn fra børnehaveklassen sammen undersøger et område for dyr.

Figur 7. Lille fordybelsessted lavet af børn i alderen 7-9 år.

Til skolebrug kan der etableres 4-6 faste steder, hvor eleverne kan samles, når de arbejder med et tema. Nogle temaer og særligt indhold i undervisningen kan betyde, at det er mere hensigtsmæssigt, at

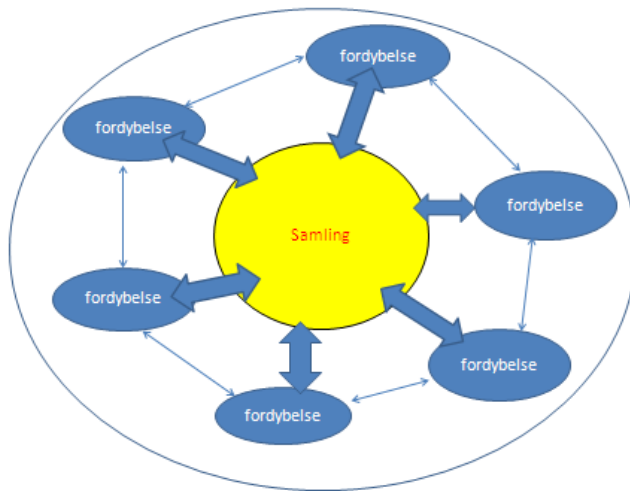
eleverne selv finder velegnede steder til deres gøremål. Der findes ofte kroge, borde og bænke på museer, som er velegnede som fordybelsessteder for børn.

Figur 8. Eksempel på et simpelt opstillet ly, der kun kræver to presenninger på 2 gange 3 meter, nogle pinde, nogle elastiksnore og nogle pløkke.

Forhandling

Forhandling understøttes af et centrum i undervisningsstedet og af, at de fordybelsessteder, eleverne vælger, ikke ligger for spredt. Læringsfaciliteter, der rummer et afgrænset samlingssted, gør det muligt for børn at opsøge andre børn eller lærere/pædagoger for at drøfte eventuelle uklarheder eller udveksle erfaringer mv. Det gør det også let for lærere/pædagoger at finde de forskellige grupper og understøtte eller kommunikere med eleverne om deres opfattelser. Dette illustreres i figur 7.

Figur 9. Forskellige sider af læringsaktiviteter i naturen

Problembaseret læring og gruppearbejde vil ofte veksle mellem de forskellige former, sådan at samling, fordybelse og forhandling foregår som overlappende processer. Derved kan forberedelse, rejsen ud, samling, fordybelse, forhandling, rejsen hjem og efterbehandling sammen med undervisningens læringsmål være strukturerende for planlægningen af forløb med udeundervisning.

Sammenfatning

Det at gøre kontinuerligt brug af udeskole kræver en klar og tydelig struktur og klar klasserumsledelse. Denne struktur vil ofte udvikle sig over tid. Som pejlemærker kan det derfor være en hjælp at tilrettelægge forløb ud fra overvejelser om samling, fordybelse og forhandling. Hvis man får lavet nogle gode aftaler og traditioner i de forskellige læringsrum, vil mange elever finde tryghed heri og kunne indrette sig efter fælles aftalte regler. I den forbindelse er det vigtigt at inddrage elevernes perspektiv, således at de får et medejerskab. Det vil muligvis for nogle være en tidskrævende proces, men medbestemmelse og medejerskab er vigtigt i udeskole, da man vil have et sæt fælles aftalte regler og rammer at navigere indenfor.

Mange børn har brug for tydelig struktur, både i inde – og uderummet. Det er derfor en anbefaling, at man giver sig god tid til at udvikle en sådan, da det på lang sigt vil gøre arbejdet med udeskole lettere.

Litteratur:

Clearinghouse (2008): Lærerkompetencer og elevers læring i førskole og skole.

<http://edu.au.dk/forskning/omraader/danskcclearinghouseforuddannelsesforskning/udgivelser/laererkompetencerogeleverslaeringifoerskoleogskole/> (lokaliseret 24/8 2014)

Lauersen, P., F. (2006): Hvad virker i undervisning 24/8 2014

<http://www.folkeskolen.dk/~Documents/181/42581.pdf>. Folkeskolen i det globaliserede videnssamfund – temanummer

Krejsler, J. B. & Moos, L. (reds) (2014). *Klasseledelsens dilemmaer*. Frederikshavn: Dafolo.

Jensen, E. & Løw, O. (reds) (2009). *Klasseledelse*. København: Akademisk.

Søndergaard, D.M., Plauborg, H., Szulevicz, T., Fisker, T. B., Mørup, T., Tetzlaff-Pedersen, L., Hagensen, M.W., Hansen, A.V., Øgendal, G., Pedersen, H.S. Werborg, P. (2014). *Ro og Klasseledelse i folkeskolen*. København: Undervisningsministeriet.